

העסק הביש העיראקי

תכן שהיתה זאת השערוריה העיתונאית הגדולה ביותר בתולדות הסלובוניה הישראלית.

במיסגרת התוכנית הפופולרית שעה טובה, בשעה של צפיית השיא כלילשבת, ראיין מאיר שלו אדם בשם יורה (זוסקה) תגר. היה זה ראיין תמים, על סיבותיו של אותו תגר נכלא העיראקי. בסוף הראיין הוזמן לנימה גם השר מרדכי כנפורת, כשותף-לנבונה, בצורה שהבחינה היטב שהיה זה מעין תשדיר-שורות לנפרדות.

מקולם לא היה ראיין מוזר יותר.

מה לא היה בראיין הזה? לא נאמר, זה בריב הקל ביותר, מרוע ישב אותו יושקה תגר בכלא העיראקי. לא נאמר גם שוחרר מן הכלא העיראקי.

הזכר כי גם בפרשת נעצר, איך שוחרר?

נאמר כי שילטונות-החקירה העיראקיים הטילו על כנפורת לתרגם את עדות חברו.

מה פיתאום? ממתי מר אים הדיקים לאחד התשדירים את עדות חברו?

התשובה לשאלות אלה היו על-לוח לגרם ולעזוע אצל קהלי-הצופים — אילו ניתנו, אך המראין עצמו הקפיד שלא לשאול את השאלות, או של, התמצא בחומר עד כדי כך שלא ידע כלל במה המדובר.

כי שילטונות-החקירה העיראקיים קה תגר מסתתרת אחת הפרשת הממאירות ביותר בתולדות המדינה, היא ידועה, בזה גים מצומצמים, בעסקי-ביש העיראקי — על שם הפרשה המצרית שכתבה בניוני, די עסקי-ביש, רשגומה לפרשת לבן ולנפולית דוד בך גוריון.

בעסקי-ביש המצרי, משנת 1954, הטילה ישראל על רשת-דיגול צינית כמצריים להניח פצצות במקומות שונים בקאהיר ובאלכסנדריה, וכעיקר כמסודות אמריקאיים. הכוונה היתה ליצור את הרושם כאילו נעשה המעשים בידי לאומנים מצריים.

ובצורה זו להעביר את החיסים הדידיותיים שהחלו להיווצר בין ממשלות מצריים וארצות-הברית. יחסים אלה הורגו או את המימסר הניסחתי-הישראלי, ובראשו המנהיג בתופשה דוד בך גוריון, שדה-ביטחון פינחס לבון, הרמטכ"ל משה דיין ומנכ"ל מישרד-הביטחון שימרון פרס.

המעשים כובצו, האנשים נתפסו, שניים ניתלו, האחרים נמכו במשך שנים ארוכות בכלא המצרי. מפעיל הרשת הישראלי אברהם (אבנרי) זינגור, איש אמ"ן שזכה בכינוי האדם השלישי, הסתלק ממצריים בעוד מועד בדרך מסתורית. הועלו נגדו חשדות שונים, בין השאר: ששוחרר על-ידי המצרים תמורת הסגרת חברו.

העסקי-ביש העיראקי אירע ארבע שנים לפני כן, והוא רומה עד הדרחים לאחוז המצרי.

הפרטים הראשונים על פרשה זו התפרסמו בסקופ בלעדי על-ידי העולם הזה (1494) באפריל 1966.

בכתבת-שער שערורה הדים רבים בעולם, היא נשארה נבדק סקופ עד היום. למען צופי-הסלובוניה, שראו את הראיין המוזר כליל-שבת ושאלו את עצמם על מה מדובר, הוחלט העולם הזה לחזור ולפרסם כתבה זו כמלואה כעמודים אלה.

או הפירסום לפני 18 שנים נודעו לי פרטים רבים נוספים על הפרשה.

ראית ראיון מוזר בטלוויזיה לפני 16 שנים בכתבת-סקופ

למאסר-עולם, אך אחרי עשר שנות מאסר — שוחרר על-ידי עבר אליכרים קאסם, במסגרת החנינה שניתנה לאסירים הקומוניסטיים.

הסיפור כולו נקרא כמו מהרורה ישראלית של הרפתקות הסוכן החשאי 007. אבל בניגוד ליצירותיו של יאן פלמינג, השאיר סיפור זה — בסופו — כמה תעלומות ללא מענה.

תגר חוזר ומזכיר את חבריו — יהודים מקומיים — שנעצרו, שניים מהם נתלו, אחרים נרדו לתקופות מאסר ארוכות, אבל הוא אינו אומר על מה ולמה נעצרו ונשפטו.

הוא עצמו נעצר, מכיוון שהיה שליח ישראל. אבל מה עם האחרים? עד כה לא ניתנה תשובה רישמית של ממשלת ישראל. אפשר רק להישען על טענות העיראקים, כפי שכאן לידי ביטוי בפי התובע העיראקי.

ממשלת עיראק טענה, כי תגר והעצורים העיראקיים היו שייכים לרשת "ציונית". היא האשימה אותם בהטלת שלוש פצצות, שנועדו לעורר בהלה דווקא בין יהודי עיראק, תוך יצירת הרושם שהפצצות הוטלו בידי טרויסטים ערביים שונאי-יהודים.

כיצד הסבירה ממשלת עיראק גירסה זו? התשובה חייבת להתייחס לכל שאלת עלייתם של יהודי עיראק, אחרי הקמת מדינת ישראל.

מחתרת, התנועה

עם תום מילחמת-העצמאות, חיו בעיראק כ-130 אלף יהודים, שראו את עצמם כצאצאי הפליטים שגלו לבבל אחרי חורבן בית ראשון. היתה זו קהילה משגשגת, בעלת אחוז גבוה של בעלי-השכלה, ואשר בידי אנשי-הכספים, הבנקאים והסוחרים שלה נמצא ניהול הכלכלה העיראקית כולה. לעדה היהודית שורינה — על-ידי החוקה — נציגות בבית-הנבחרים, וכמעט בכל ממשלה עיראקית היה לפחות שר יהודי אחד.

עדה זו גם לא טעמה טעם פוגרומים ורדיפות, בהיקף שהיה מקובל באירופה המיורחית. רק פעם אחת נערך פוגרום: בעת שלטונו של ראש-הממשלה הפרו-נאצי, רשיד עלי אל-כיליני ב-1941. לעומת זאת, קיימה קהילה זו קשר אמיץ עם ארץ-ישראל — ובעיקר עם ירושלים — עוד מימי היות שתי הארצות חלק מן הקיסרות העות'מאנית. בנים של מישפחות עיראקיות רבות התיישבו בארץ בין שתי מלחמות העולם.

עם קום מדינת ישראל היה לתנועה הציונית בעיראק אירגון מחתרתי נרחב-למדי, שפעל תחת השם הכולל של "התנועה". שליחים מישראל, יחד עם פעילים מקומיים, אירגנו רשת-הכחת, עוד לפני מלחמת-העצמאות, שהעבירה ורם מתמיד דרך עולים. שייחור-העולים עברו דרך המידרב לעבר-הירדן, חצו את הגבול במקומות כמו אשדוד-יעקב.

אולם ורם זה היה ריק, כלל בעיקר בני-נוער. אחת הסיבות: חלק ניכר מהנוער המשכיל היהודי היה קשור עם הקומוניסטים העיראקיים, חשב כי תפקידו לנהל את המאבק לשינוי פני המישור בעיראק. הרגשת-השותפות היתה הדרת: הקומוניסטים העיראקי קיים ערכו הפגנה בכגראד, בפרוץ מלחמת-העצמאות, שבה קראו להכרה בזכות העם היהודי להקים מדינה עצמאית.

החג הככול

עליה הבלתי-חוקית לישראל לגרמה לכמה התנגשויות בין המישורה העיראקית ובין מובילי השיירות בהרים. לפתע, בפורים של שנת 1950 (חודש מארס), פירסמה הממשלה הודעה מדהימה: כל יהודי עיראקי, שירצה לעזוב את עיראק, יוכל להצטרף על ויתור-מרצון על נתינותו העירא

ש פרשה סודית אחת, שעליה לא נכתבה עד כה מילה אחת בישראל. הפרשה נוגעת למה שקרה בכגראד, לפני 15 שנה.

במשך השנים האחרונות ניתנה האפשרות לכתוב על הרבה פרשיות. על גילגולי עסקי-הביש, על ריגול ועל ציד-מרענים. רק נושא אחד נשמר כסוד כמסו: העסק העיראקי.

לפני שבוע הועסק קצה אחד של מסך-הסודיות, כמעד לו ניראה גבר בעל שיער מכטיף, לבוש חליפה ומרכב עברית צחה: יהודה תגר, פקיד מישרד-החוק בירושלים. הוא סיפר על הפנצר שקרה לו:

בשנת 1950 נשלחתי בשליחות לאומית לעיראק ונתפסתי. איך? ...כאשר הייתי קצין במשמל הצבאי

העסק הביש
פעם הראשונה!
עסק הביש
הראשון
של בן-גוריון

הוצא להורג

הוצא להורג

שעור-המקום של העולם הזה שניים הוצאו להורג

שאיננו בתחום פעולתו. רוח זה קבור בתיק סודי של מישרד-החוק הבריטי. כאשר שוחררה ממשלת בריטניה את כל המיסמכים הסודיים של אותה שנה (1941) היא השתמשה לגבי תיק זה בסמכות שניתנה לה להאריך את תקופת-ההגנה עד 100 שנים. התיק נשאר גנוז.

סרטאוי פנה לחברי הפרלמנט הבריטי, שהגישו שאלות ושזכו בתשובות רשמיות מעל הבזן הפרלמנט. **נאמר כי התיק נשאר גנוז, מפני שהוא מכליל סודות אשר גלויים עלול להזיק לאינטרסים של המדינה.** תשובות אלה רשומות בפריוטוקול של הפרלמנט הבריטי.

הקורת העסקי-ביש העיראקי הקריש סרטאוי זמן רב עוד יותר. הוא גילה והוכיח שהיה קיים שיתוף-פעולה הדוק וסמוי בין ממשלת תרתית. (המשך בעמוד 58)

מדוע, בעצם, נעצרו?

יפורו של יהודה תגר, כפי שהותר לפירסום בשבוע שעבר, הצטמצם בעיקר לקורותיו האישיות בכלא העיראקי. הוא אומנם נדון

אל-כיליני נחשב כפטריוט עיראקי, שבא לשחרר את עיראק מידי המשעבד הבריטי. ייבני, אנשי נודי סעיד, שחזרו לשלטון בעזרת הכידונים הבריטיים, רצו לטשטש את הרושם שהם סוכני הכובש הזר.

הקוראים היה טכסים קלאסי — להסיח את זעם ההמונים נגד היהודים.

אגב, זהו טכסים אירופי מובהק, מעולם לא נערך קודם לכן פוגרום נגד יהודים בעיראק.

סרטאוי נאבק בעקשנות כדי להשיג את כל החומר, והוא גילה שקיים רוח של המפקד הבריטי על המאורעות

הם באו מפי האיש שחקר אותה יותר מכל אדם אחר: הדיד עיצאם סרטאוי. סרטאוי, פליט מעכו, גדל בעיראק. שם התחנך וגשא אשה עיראקית. כאשר הצטרף ברבות הימים לאירגון פת"ח (אחרי שהתחיל בקארטידה מהדירה כמנתח-לב כארצות-הברית) הטל עליו לטפל בענייני היהודים בארצות-ערב.

היה זה בתקופה שבה האמינו ראשי פת"ח כי ניתן להילחם בציונות על-ידי החדרת כל הוכיות ליהודים בארצות-ערב. תחזרת רכושם ששודד זמן-הכוחה לחזור לארצות-האם שלהם. נאצי כעציה על פעולה זו הגיע סרטאוי למסקנה הנחרצת שאין כל סיכוי לדרך זו, ושקיומה של אומה ישראלית חדשה בארץ היא עתה עובדה מוגמרת. מכאן הגיע לרעיון השלום הישראלי-פלסטיני, הפך רוכבו הפליסטיני הקיצוני ביותר.

במהלך פעולתו נתקל סרטאוי בפרשת העסקי-ביש העיראקי, והחל חוקר אותה בעניין גובר וחלף. במשך שנים ארוכות הקדיש מרץ רב לתשיבת שתי פרשות:

הסוגרים שנערך ביהודי עיראק בשלהי שילטונו של רשיד עלי אל-כיליני הפרו-נאצי ב-1941.

פרשת הפצצות האומרי הדרתה בכגראד ב-1950.

סרטאוי אסף חומר רב על פרשות אלה. כאיש אשף שגדל בעיראק, היתה לו גישה לתיקים המיפשיטים, למיסמכים ממלכתיים ולארכיונים גנוזים. הוא גם היה מסוגל לראיין את העיראקים שטיפלו בפרשה.

דיברתי עם סרטאוי פעמים רבות על פירסום החומר שבידי, אם בשמו ואם בצורה אחרת, מעל עמודי העולם הזה. הסכמנו על כך באופן עקרוני. החד כדי כך סיפר לי לארמעט על טיב החומר שריכז בידי.

מן שרצה את סרטאוי באפריל 1983 הצליח — בין השאר — למנוע את גילוי החומר הזה.

לגבי הסוגרים של 1941 גילה סרטאוי עובדה מדהימה: הוא לא נערך כלל על-ידי המיפטר הפרו-נאצי, ראשיד עלי אל-כיליני היה לאומן עיראקי, שרצה — כמו אברהם שטרן בארץ — להסתייע בנאצים כדי לחסל את השליטון הבריטי בארצו. אישים פרנאציים, כמו המופתי חג' אמין אל-חוסייני, מצאו אצלו מיקלט. האנגלים, מצידם, גייסו את מפקד אצ"ל, יודי רזאל, לפעולה נגד מיפטר זה. רזאל נהרג — כנראה במיקרה מפצצה אורית — בקריבת כגראד.

לכסוף עלה סוד צבאי בריטי מסודית ומידון על עיראק, וכבש את הארץ בחזרה. הם השליטו בה שוב את נודי סעיד, מדינאי עיראקי וסוכן בריטי נודע, ואת המלך העיראקי הנוקא, פייצאל, בניהודו של חוסין מלך ירדן.

לפי הגירסה הרשמית, נערך הפוגרום כיהודי כגראד ערב נפילת המישור הפרו-נאצי, והיה מעין פעולת-נקם.

אך הקירתו המהודקת של סרטאוי גילתה עובדה מר-לימה: הפוגרים נערך אחרי שהשליטון הפרו-נאצי כבר נפד ואנשיו ברחו. העיר כגראד כבר היתה אז בשליטה בריטית. הברחות הבריטיות חזו בקריבת מקום, והיו יכולים להתערב בכל רגע ולהציל את היהודים. הם לא עשו זאת.

מסקנת סרטאוי: הפוגרום היה מאדגן על-ידי סוכני הבריטים.

י בימי גלותם שזו נודי סעיד והמלך נארץ-ישראל, וקשרו קשרים עם הנהגת היישוב בין השאר העמידה ההגנה לרשותם תחנת-שידור חשאית על הכרמל.